

функціонування Єдиного державного реєстру судових рішень, запровадження єдиної форми звернень до суду, поширення позасудового порядку врегулювання конфліктів, розвиток інституту посередництва та медіації, все це сприяє розвитку ефективності в діяльності господарських судів.

В той же час на ефективність впливають різні показники, у тому числі такий показник як доступність до правосуддя. Слід зазначити, що в умовах воєнного конфлікту не завжди громадяни та інші особи, особливо ті, що мешкають на окупованій території, мають можливість звернутися до суду. Господарські суди Донецької та Луганської області розташовані в інших областях, тому існують територіальні незручності щодо звернення до суду, відвідування засідань, надання доказів тощо. Але у той же час, законодавство передбачає можливості «згладити» такі незручності впровадженням електронного документообігу, проведення судових засідань в режимі відеоконференцій.

Ефективність як мета діяльності господарських судів полягає в першу чергу у тому, що на підставі справедливого, відкритого, здійсненого протягом розумного строку незалежним, безстороннім і встановленим законом судом розглянути спір та поновити порушені, невизнані або оспорювані прав і законні інтереси фізичних та юридичних осіб, держави.

ДОСТУПНІСТЬ ПРАВОСУДДЯ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ГАРАНТІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

*Олійник Уляна Миколаївна,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права*

Гендерна рівність є однією з найважливіших гарантій реалізації прав людини, оскільки відіграє ключову роль у питаннях забезпечення миру і злагоди в суспільстві та повноцінної реалізації людського потенціалу на основі

сталого розвитку. Чітке і недвозначне законодавче врегулювання суспільних відносин, що пов'язані з правами особи, - це необхідна передумова додержання відповідних прав, а в разі їх порушення - запорука санкціонованого та регламентованого державою захисту. Повною мірою це стосується і гарантій реалізації права на звернення до суду, невід'ємною складовою якого є доступ до правосуддя.

Гендерна дискримінація (дискримінація за ознакою статі та за ознакою гендерної ідентичності) в різних її проявах може виступати суттєвим бар'єром у забезпеченні доступності до правосуддя: сьогодні на рівні міжнародного експертного середовища, європейських та інших регіональних організацій, судових інституцій все більша увага приділяється проблемам впливу гендерних стереотипів на здійснення правосуддя, необхідності формування в суддів вміння ідентифікувати випадки гендерної дискримінації й належним чином за допомогою юридичних засобів на них реагувати. Доволі часто жінкам складніше, аніж чоловікам, отримати доступ до системи правосуддя. Це може бути результатом дискримінаційних норм, правозастосування і практик у сфері правосуддя або ж причиною може виступати недостатня обізнаність з боку жінок і з боку всіх учасників судового процесу. Крім того, часто причиною виступає те, що загрози, яким піддаються жінки, не є пріоритетними для органів охорони правопорядку. Такі загрози набувають ще більш яскраво виражений характер в конфліктних і постконфліктних умовах.

Слід зазначити, що в Україні розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 р. № 113-р затверджено Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2020 року 44. Ним, зокрема, передбачено необхідність:⁴²⁶

- розроблення навчальних програм із впровадження резолюції Ради Безпеки ООН 1325, гендерних аспектів вимушеного переселення, роззброєння, медіації, демобілізації, реінтеграції, доступу до правосуддя з метою їх

---

⁴²⁶ Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека на період до 2020 року» : Розпорядження Кабінету міністрів України від 24.02.2016 р. № 113-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>.

подальшого включення до навчальних планів вищих навчальних закладів системи безпеки та оборони, а також до програм курсів підвищення кваліфікації;

- проведення навчань військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, у тому числі керівного складу, щодо застосування позитивних дій у діяльності правоохоронних органів, Збройних Сил, а також з питань протидії сексуальному насильству в умовах конфліктів, порядку здійснення захисних та реабілітаційних заходів для жінок, постраждалих від конфліктних та кризових ситуацій, протидії поширенню ВІЛ/СНІДу;

- проведення кримінального розслідування та переслідування осіб, винних у скоєнні злочинів щодо жінок і дівчат, які стали жертвами насильства;

- удосконалення механізму звітності про випадки сексуального насильства.

Жінки можуть ставати об'єктом дискримінації на основі ознак статевої або гендерної приналежності. Термін «гендерна приналежність» відображає сформовані в суспільстві уявлення про особистість, характеристиках і ролі жінок і чоловіків та культурну інтерпретацію суспільством цих біологічних відмінностей, які на регулярній основі проявляються в діяльності судової системи і її інститутів. Стаття 5 (а) Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок⁴²⁷ зобов'язує держав-учасниць виявляти і усувати основні соціальні та культурні бар'єри, в тому числі гендерні стереотипи, які перешкоджають здійсненню жінками їх прав і виконання вимог забезпечити дотримання таких прав і що заважають доступу жінок до ефективних засобів правового захисту.

Дискримінація по відношенню до жінок на основі гендерних стереотипів, забобонів, шкідливих і патріархальних культурних звичаїв, гендерного насильства, до якого особливою мірою схильні жінки, робить негативний вплив на можливість забезпечення доступу жінок до правосуддя нарівні з чоловіками

---

⁴²⁷ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 06.10.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207

в сфері здійснення правосуддя. Крім того, дискримінація по відношенню до жінок посилюється дією перехресних факторів, які на окремих жінок справляють інший більш негативний вплив, у порівнянні з чоловіками та іншими жінками. Підставами для перехресної або змішаної дискримінації можуть стати етнічне / расове походження, приналежність до корінних народів або меншин, колір шкіри, соціально-економічне становище та / або станова приналежність, мова, віросповідання або переконання, політичні погляди, національне походження, сімейний стан і / або материнство, вік, проживання в міській / сільській місцевості, стан здоров'я, інвалідність, майновий стан, а також належність до певної нестандартної за поглядами спільноти. Згадані перехресні фактори значно ускладнюють жінкам, які належать до перерахованих груп населення, доступ до правосуддя.

До числа інших факторів, що ускладнюють доступ жінок до правосуддя, відносяться: неграмотність, торгівля людьми, збройний конфлікт, статус біженців або внутрішніх переселенців, відсутність громадянства, міграція, виконання жінкою ролі домогосподарки, вдівство, інфікування ВІЛ, позбавлення волі, географічна віддаленість і стигматизація жінок, які борються за свої права. Необхідно особливо відзначити той факт, що правозахисники і правозахисні організації часто стають об'єктом дискримінації внаслідок своєї діяльності і самі потребують захисту їх власного права на доступ до правосуддя.

На конституційному рівні встановлено, що «громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» (ч. 1 ст. 24). Окрема норма спрямована на забезпечення рівності прав жінки і чоловіка (ч. 2 ст. 24).⁴²⁸

---

⁴²⁸ Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996. № 30. ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Хотілося б наголосити, що перепорою на шляху до утвердження гендерної рівності є доволі поширена серед суддів та інших правоохоронних органів позиція, згідно із якою суддя не може в своєму рішенні робити висновок, що мала місце дискримінація, якщо сам позивач не посилається на це. Судді вважають, що у такому разі діє правило про їх зв'язаність позовними вимогами (вони не можуть вийти за межі вимог позивача, і оскільки сам позивач на дискримінацію не посилається, це означає, що і суд не може розглядати справу в цьому контексті). Тобто, питання дискримінації не є питанням позовної вимоги. Це питання правильної кваліфікації юридичної ситуації. Навіть якщо жертва дискримінації заявляє про порушення свого права, не посилаючись при цьому на те, що таке порушення стало результатом дискримінації, це не зв'язує суддю в тому, щоб надати правильну юридичну кваліфікацію⁴²⁹

Доступність правосуддя – це певною мірою той ідеал, до якого прагне держава, що позиціонує себе як правова. Шлях від нормативного закріплення правового принципу до практичного втілення, до можливості його ефективною та повсякденною реалізацією на рівні індивідуальних правовідносин «особа - суд як орган державної влади» не може бути коротким.

ДОТРИМАННЯ СТАНДАРТУ ДОКАЗУВАННЯ «ПОЗА РОЗУМНИМ СУМНІВОМ» ЯК КРИТЕРІЙ ПРАВОСУДНОГО РІШЕННЯ СУДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Патюк Світлана Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного, конституційного
і кримінального права Донецького національного університету імені Василя Стуса,
Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Патюк та партнери»*

Новий кримінальний процесуальний кодекс України вперше, з часів закріплення в Конституції України основних засад судочинства закріпив

---

⁴²⁹ Захист від гендерної дискримінації в судових рішеннях українських судів: звіт за результатами моніторингу / Підготовлено: Олена Уварова, Марія Ясеновська. Харків : ФОП Бровін О. В., 2016. С. 170.